

VOORAF

DICK DE JONG

De laatste tijd rijd ik nogal eens door onze prachtige streek. De Alblasserwaard het meest, de directe omgeving waar ik woon. In het kader van het digitaliseringsproject (lees: het fotograferen van alle boerderijen in het werkgebied) ook veel door de Vijfheerenlanden en de Krimpenerwaard. Om te kijken hoever (en hoe) dit werk gevorderd is en om met trots te kunnen concluderen dat we al een heel eind zijn. En daarbij ervaar ik tot mijn eigen verbazing dat:

- Dit deel van Holland zo dichtbij nog veel mooier is dan ik al dacht te weten.
 - Er hier nog wegen en plaatsen bestaan waar ik nog nooit was geweest.
- Onlangs zie iemand dat de vakantie dit jaar echt in eigen land wordt gevierd. Met wandelingen en fietstochten door de Vijfheerenlanden, de Krimpenerwaard en de Alblasserwaard. Mooi!

Giessendamse Tiendweg.

REACTIES

DICK DE JONG

De vorige editie was voor een van de trouwe lezers aanleiding om een vraag te stellen. Zelf is hij woonachtig in 'de korte poot' van een L-vormige boerderij, in de kruk dus. Huib de Kok had hem ooit eens verteld dat de korte poot altijd aan de westkant is gebouwd. De vraag is: Is dit juist, of geldt dit misschien alleen in de Alblasserwaard?

De beschikbare literatuur over – historische – boerderijbouw geeft geen antwoord op deze vraag. Een overigens heel goede vraag. Want vanaf het moment dat de vraag is gesteld ben ik tijdens mijn tochten door de boerenstreek gaan opletten. In ons werkgebied is er sprake van krukhuizen aan zowel de westkant als aan de oostkant. Meestal aan de westkant. En als het aan de oostkant is, bevindt zich daaronder altijd de kelder. En dat laatste kon er wel eens de oorzaak van zijn dat het meestentijds aan de westkant is. Want anders moet voor de bovenbouw, de kruk, die meestal wordt gemaakt als de boerderij er al in een rechthoekige vorm staat, de kelder worden overwelfd. En dat is veel werk en dus duurder dan een uitbouw op de westelijk gelegen 'koude grond' maken. Een antwoord, maar echt tevreden ben ik er zelf nog niet mee. Bij gelegenheid ga ik me daar nog eens verder in verdiepen.

Kan iemand een uitleg geven over het feit dat koeien nogal eens heel dicht bij elkaar in een wei staan ('op een hoop', zeggen we hier). Waarom doen ze dat?

COLUMN

HENK BOVEKERK SR

DE OVERKANT

Wat je altijd voor onmogelijk hebt gehouden, gebeurt. Door je kinderen kom je in landen waarvan je nooit eerder hebt gedacht. Mijn vrouw en ik zijn in dit decennium gewend geraakt aan verre reizen. Tweemaal per jaar de oceaan over: vier weken op bezoek in Brazilië en een even lange tijd in Chicago, een Amerikaanse miljoenenstad. Een jaarlijkse planning ook rekening houdend met activiteiten in eigen omgeving. Die wil je toch ook niet missen.

En dan opeens, begin maart, het begin van de coronacrisis, een nieuwe ongewisse periode breekt aan. Of we ooit nog naar de overkant, de Amerika's zullen reizen, is omgeven met een vraagteken van verlangen. Dit jaar dus niet op reis en we genieten thuis van tuin en zon en van fietstochtjes door ons fraaie polderland. Bijna elke dag een uurtje op de fiets, voortgedreven met uitsluitend menskracht. Wij behoren ondertussen tot de meest conservatieve rijwielgebruikers!

-HERKOMST VAN NAMEN

In de naam van Stichting Boerderij & Erf komen drie gebiedsdelen voor. Namen van gebieden, die al eeuwen achtereen bestaan, die we vrijwel dagelijks langs zien (of horen) komen en waarvan we ons zelden afvragen wat hun achterliggende betekenis is.

- ALBLASSERWAARD** : Ontleend aan de rivier de Alblas (waarvan de naamherkomst niet bekend is) en het achtervoegsel waard wil zeggen dat het een gebied is dat – vrijwel geheel – door water wordt omgeven.
- KRIMPENERWAARD** : Ook hier speelt waard als door water omgeven land een rol, evenals het woord krimp(en), dat rivierbocht betekent. Heeft ook iets met kromtrekken. Oorspronkelijk heette alleen het bochtige deel van de Hollandse IJssel Krimpen, maar dat werd later uitgebreid met de rest van het gebied.
- VIJFHEERENLANDEN** : Zo genoemd naar de vijf heren die hier hun eigendom hadden: Van Arkel, Ter Leede (rond het huidige Leerdam), Hagestein, Everdingen en Vianen, die in 1284 gezamenlijk maatregelen namen tegen de wateroverlast vanuit de Gelderse Betuwe.

BOERDERIJEN IN DE KRIMPENERWAARD

INLEIDING

In het februari-nummer is gestart met 'het verhaal', zoals het in 1969 verscheen in het boek De Krimpenerwaard van Catharina L. van Groningen. Hier weer een vervolg.

Krukhuisboerderij in Vlist met een opvallend raamloze zijkant.

In Haastrecht staat deze T-boerderij, met het woonhuis haaks op de Provincialeweg 25 in Haastrecht.

T-BOERDERIJ

Bij een T-boerderij staat het woongedeelte aan de voorkant haaks op het bedrijfs gedeelte. Vanuit vogelperspectief zien de contouren er dan uit als een T. De T-boerderij komt in de 17^e en 18^e eeuw voornamelijk in het binnenland voor, niet langs de (grote) rivieren. Na midden 19^e eeuw ziet men een verschuiving naar de dijken langs de IJssel en de Lek. Bij de 17^e en 18^e eeuwse exemplaren is goed te zien dat het T-huis een verdere ontwikkeling is van het rechthoekige hallenhuis en de L-vormige boerderij: het middelste gedeelte, middendeel, is daarbij het hoogst opgetrokken en de beide uitgebouwde zijbeuken zijn wat lager. Soms overigens alleen in de onderste belijning van de dakrand. De daklijn van het voorhuis boven het middengedeelte heeft vaak een topgevel of een wolfseind. Ook in het interieur kan men de oorspronkelijke driedeling van het hallenhuisprincipe nog terugvinden. Een brede middenkamer met een schouw tegen de brandmuur en een woonkeuken met schouw achter de brandmuur.

Boerderij 'Tuss(ch)enlanen' (Tussenlanen 11-13 te Bergambacht). De boerderij dateert van 1661 en is in 1942 gerestaureerd. Links voor en rechts na de restauratie.

Omstreeks midden 18e eeuw wordt het voorhuis in constructief opzicht losgekoppeld van het achterhuis. De driedeling verdwijnt uit het voorhuis. De ontwikkeling uit het rechthoekige hallenhuis is dan niet meer te zien. Het voorhuis kent nu een symmetrische indeling met een middengang en zijkamers, waarvan er één onderkelderd is. In het voorhuis wordt uitsluitend gewoond. Door de aanwezigheid van een middengang is de middenkamer met schouw vervallen. Die verhuist aanvankelijk naar een der zijkamers. Nog later ziet men dat de beide zijkamers verwarmd worden. Aan de buitenkant is dat zichtbaar aan twee schoorstenen op de daknok. Tot ver in de 20^e eeuw bouwt men dergelijke T-boerderijen.

Vanaf de 17^e eeuw zien wij T-boerderijen in de Krimpenerwaard. De markantste voorbeelden zijn te vinden in Bergambacht. Wegens hun voorkomen en detaillering zijn het uitzonderlijke exemplaren voor de Krimpenerwaard. Zij doen daardoor eerder denken aan een buitenplaats, een deftig buitenverblijf van een in de stad wonende landeigenaar, dan aan een boerderij.

Het zijn Tussenlanen 11-13, de boerderij Tuss(ch)enlanen uit 1661 (datering in gevelanker) en Bovenberg 54-56, de midden 17^e eeuwse hoeve Bouwlust met zijtopgevel uit 1671. Beide zijn uit gele baksteen opgetrokken en hebben een zeer representatief behandeld, zes gevelopeningen breed voorhuis. Tamelijk hoog in de voorgevel zit de voordeur die direct toegang biedt of bood tot de middenkamer daarachter. Bij Bouwlust is de gang afgescheiden van de kamer.

Beide boerderijen zijn aan de koele kant, de oostkant, onderkelderd. Tussenlanen heeft een (gedeeltelijk gereconstrueerde) 17^e eeuwse voorgevel met korfbogen met natuurstenen aanzet- en sluitstenen boven de vensters en de deur. Bij Bouwlust zijn de vensters en de deur in de voorgevel in de 19^e eeuw gewijzigd. Is de (voor) gevelbehandeling van Bouwlust minder decoratief dan die van Tussenlanen, dat geldt niet voor de zijgevel. Bij Bouwlust heeft de middentra- vee een stadse halsgevelbekroning, versierd met een fronton, voluten en een festoen, alles van natuursteen. Bij Tussenlanen eindigt de gevel van de woonkeuken aan de rechterkant als trap- gevel met pilaster.

VARIANT

Een variant op het gangbare 19^e eeuwse T-huistype is de boerderij aan de Provinciale weg West 25 te Haastrecht. De evenwijdig met de weg gelegen boerderij heeft een souterrain onder het hele voorhuis en een hoge stoep die naar de voordeur opleidt. Het achterhuis met keuken is ook hier in het bouwlichaam van de stal opgenomen.

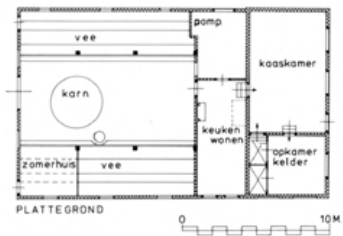

Bovenberg 54-56 Bergambacht

Veel T-boerderijen met een ver- dieping zijn er niet. De meeste hebben een begane grondverdieping waarboven een zolder onder de kap. In de dijkvoet ge- legen T-boerderijen kunnen wel een onderverdieping hebben. Aan de dijk vertonen zij zich dan toch met één bouwlaag en een kapverdieping. Een fraaie uitzondering, ook in de decoratie van de gevel, vormt de boerderij Rusthove aan het Middelblok 209 te Gouderak. Het dwarse voor- huis met middengang dateert uit midden 18e eeuw. De voordeur en het venster daarboven zijn met een midden 18e eeuwse omlijsting versierd. De onderdorpels der vensters zijn van hard- steen en het zadeldak met hoekschoorstenen is met geglazuurde pannen gedekt. Iets verder aan deze dijk ligt in Ouderkerk de boerderij IJsseldijk Noord 90. Het voorhuis is een hoog oprij- zend blok van twee verdiepingen onder een schilddak dat met geglazuurde pannen is bedekt. De voorgevel is in het begin van de 19^e eeuw van een nieuwe raamindeling en een pleisterlaag voorzien. De toegang verhuisde naar de zijgevel. De zijgevel van gele ijsselsteen heeft klezoren in de koppenlagen.

Haastrecht,
Provinciale weg Oost
61, 'Woelvlief'.
Reconstructie van de
plattegrond; opgemen-
ten en getekend: J.J.
Jehee, 1994.

STOKROZEN VERZORGEN

De stokroos is zo kleurrijk dat je blij wordt als je er langs loopt. De plant komt voor in veel kleuren en ze zijn allemaal mooi. Hier lees je hoe je de stokroos verzorgt, zaait, plant en wanneer hij in bloei staat. Het liefst staat deze fleurige bloem met zijn wortels in arme kleigrond. Op zandgrond kun je de donkerdere tinten proberen, die doen het daar ook goed. De roots van deze plant liggen in Turkije. In de 16^e eeuw kwam deze naar Europa waar hij verrassend goed groeit in stedelijke gebieden. Kijk maar eens naar alle smalle geveltuintjes waar hij de hele straat opvrolijkt met z'n bloemen in alle kleuren.

PLANTEN OF ZAAIEN

Het liefst staat hij wat beschermt, tegen een muur of schutting. De zon op z'n bol vindt deze plant erg fijn en als hij het naar zijn zin heeft kan hij wel ruim 3 meter hoog worden. De meeste stokrozen houden het echter bij zo'n 1 tot 1,5 meter hoog. Als je de stokroos in je tuin wilt hebben zijn er twee opties:

- Koop een plant bij een tuincentrum en zet deze in de zon of halfschaduw op een beschutte plek in de tuin. De bloemen bloeien dan doorgaans direct en dus heb je er meteen plezier van.
- Stop in het vroege najaar (eind september) of het late voorjaar (eind mei) de zaden in de grond. Houd hierbij zo'n 40 cm afstand tussen de zaden en bedek ze met een dun laagje aarde. Je zult wel groene plantjes op zien komen, maar de echte bloemen komen pas in het jaar erop. Als je in september gezaaid hebt, kun je met een beetje geluk in de zomer erop bloemen hebben, maar er is geen garantie. Wil je in de winter al aan de slag; vanaf februari kun je de zaden ook binnen in een pot zaaien en laten ontkiemen.

Als de stokroos eenmaal goed in je tuin staat is de bloeiperiode van juni tot oktober.

ZADEN VOOR VOLGENDE ZOMER

Houd er rekening mee dat de stokroos een tweejarige plant is. Na een jaar kan de plant roestschimmel krijgen, waardoor deze niet meer mooi blijft. Zodra aan de bloemstengels donkerbruine bollen -of zaaddoosjes- komen, kun je die openen. Daar zitten de zaden in voor nieuwe stokrozen. Deze kun je zaaien zoals bij punt twee hierboven beschreven wordt. Het kan ook zijn dat de stokroos zichzelf uitzaait. Overigens krijgen deze nieuwkomers niet automatisch dezelfde kleur als de moederplant. Je kunt dus verrast worden!

WATER EN VERZORGING

Knip uitgebloeide bloemen weg zodat alle energie naar de nieuwe uitlopers gaat. Knip de stengel terug tot zo'n 30 cm hoogte. Let daarnaast goed op dat de stokroos niet in te vochtige grond staat, daar kan de plant de kwaal 'roest(schimmel)' door krijgen. Daar gaat hij niet dood door, maar zoals hierboven beschreven wordt hij er minder mooi van. Als het weinig regent is het belangrijk de stokroos water te geven, doe dit dicht bij de grond (liefst met een gieter) in plaats van met een sproeisysteem omdat water wat hoger op de plant terecht komt roest kan veroorzaken.

HORTENSIA, EEN ECHE BOERENPLANT

Deze fraaie plant, die wereldwijd wel in honderd soorten voorkomt, wordt weer steeds populairder. Enkele decennia terug raakten ze wat in de verdrinking omdat veel

tuin- en landschapsarchitecten ze minder toepasten. Dat is nu helemaal weer anders. Het geslacht is vernoemd naar een vrouw, maar het is niet precies bekend welke. Er wordt vaak verwezen naar Hortense de Beauharnais, de dochter van keizerin Joséphine de Beauharnais van Frankrijk. Maar die was nog niet geboren toen dit plantengeslacht rond 1771 van deze naam werd voorzien door botanicus Philbert Commerson. Het vermoeden bestaat dat de bedoelde Hortense in werkelijkheid Hortense van Nassau was, dochter van Karel Hendrik Nicolaus Otto, Prins van Nassau-Siegen.

HORTENSIA STEKKEN

Zo stek je je favoriete hortensia:

- Knip (géén bruine of houtige) scheuten van 10 cm lengte vlak boven een knop af.
- Haal het onderste blad eraf en snijd de onderkant met een mes schuin af.
- Knip de rest van het blad dat er nog aanzit in de breedte doormidden, zodat het blad niet te veel water verdampt.
- Zet de scheuten met drie tegelijk in potten met stekgrond en dek ze de eerste weken af met plastic waar je wat gaatjes in prikt.
- Na een maand in de (half)schaduw hebben ze al genoeg wortels om ze op te potten.

DE KUNST VAN HET WATER GEVEN

Tijdens een natte zomer geef je alleen planten die in potten staan extra water. Maar in droge zomers, en deze zomer lijkt er een te worden, is goed water geven een kunst:

- Geef eerst de planten water die ondiep wortelen, zoals eenjarigen.
- Laat eerst wat water rond om de plant in de grond trekken, geef daarna de rest van een flinke plens.
- Sproei de borders en het gazon altijd 's morgens vroeg of 's avonds, overdag verdampt het water te snel.

KOEIENRASSEN

FRIES-HOLLANDS

Dit is een koeienras dat in Nederland zijn oorsprong kent. Vroeger bestond een groot deel van de Nederlandse veestapel uit deze meestal zwartbonte dieren. Nu zijn er nog een paar duizend van en staat dit ras op de lijst van de zeldzame huisdierrassen bij de gelijknamige stichting.

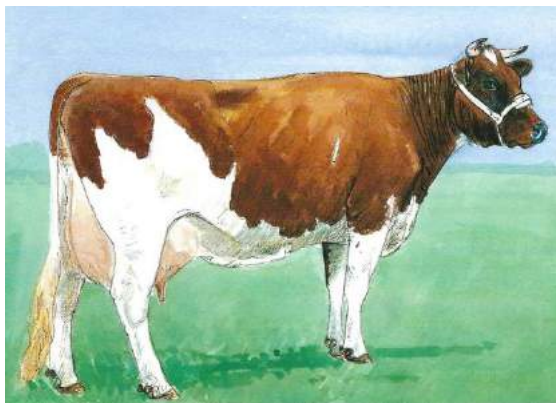
Een klein aantal dieren is van oudsher roodbont, hier zijn er nog maar een paar honderd van. Het zijn zogenaamde dubbeldoel koeien, dit houdt in dat dit ras geschikt is voor zowel de melkproductie als de vleesproductie. Omdat tegenwoordig de meeste Nederlandse boeren gespecialiseerd in of melkveehouderij of vleesveehouderij zijn, is het aantal sterk teruggelopen.

Melkveehouders in Nederland hebben voornamelijk Holstein-Friesian koeien. Dit ras is voortgekomen uit het Fries-Hollands ras. De beste melkkoeien van dit ras werden eind 19^e eeuw naar Amerika geëxporteerd en daar verder gefokt tot het melktypische Holstein-Friesian ras. De Holstein koeien hebben in korte tijd het Fries-Hollandse vee verdreven.

Melkveehouders die nog zuiver Fries-Hollands vee melken zijn aangesloten bij de Vereniging voor het behoud van het Fries-Hollands melkveeras (FH-vereniging). Ook in andere landen treft men verwante rassen van het FH vee aan. In Duitsland is vergelijkbaar het Deutsche schwarz-

bunte Niederungsrunder (DSN) en in Groot-Brittannië zijn dit de British-Friesians. In Ierland worden ook veel British-Friesians en FH koeien gemolken.

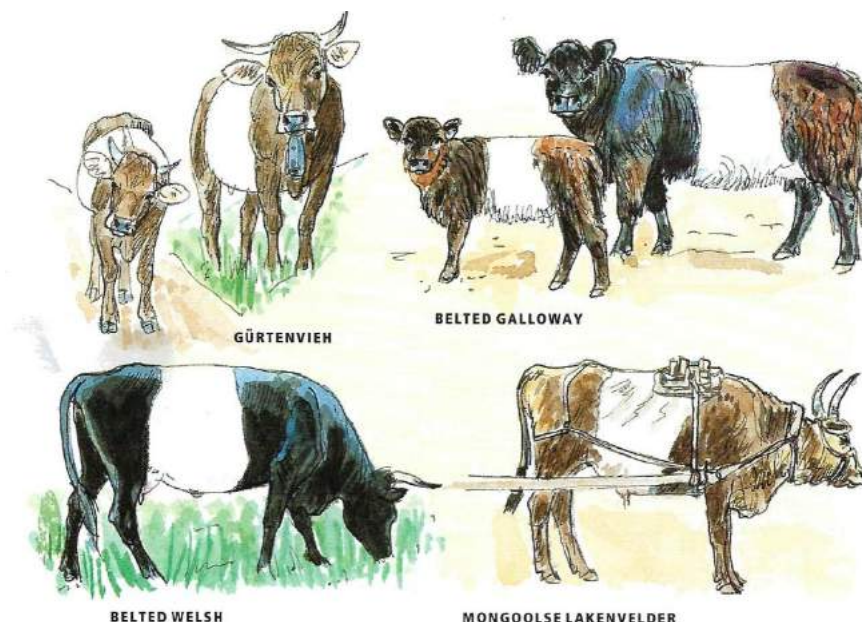
Hollands Fries roodbont (tekening: Marleen Felius).

Lakenvelder (tekening: Marleen Felius).

LAKENVELDER

Parkrund, kasteelrund, een sieraad voor het landschap, 'een koetje voor het mooie', de Rolls Royce van de hobbyboer. De Lakenvelder heeft in de loop der jaren heel wat bijnamen gekregen. Dankzij de fijne bouw, de wat kleinere omvang dan de andere Nederlandse veerassen en niet te vergeten de opvallende tekening, geniet het rund in kleine kring een groeiende populariteit. Geen typische vleeskoe, geen typische melkkoe, maar iets daar tussenin.

Er zijn ook andere koeienrassen met een 'laken' over hun lijf (tekening: Marleen Felius).

Het Lakenvelder rund is zwart of rood en heeft behalve het laken geen witte vlekken. Het laken moet regelmatig afgetekend en minimaal 20 cm breed zijn. Het bevindt zich tussen de verticale lijn achter het schouderblad en voor de heupknobbel. Van de uier moeten minimaal de achterste kwartieren gepigmenteerd zijn. Overige raskenmerken: een sprekende kop, dunne, vluchtige, rondstaande horens en gepigmenteerde hoeven en tong.

De Lakenvelder heeft een kruishoogte van minimaal 126 cm en maximaal 136 cm. De Vereniging Lakenvelder Runderen heeft een Keurstamboek voor de zuivere Lakenvelders (keurkoeien), een gewoon stamboek voor de runderen met meer dan 96,88 procent Lakenvelder bloed en een register voor de dieren die voor meer dan vijftig procent als Lakenvelder zijn te beschouwen. Naast de keurkoeien wil men nu ook de categorie waardevolle fokkoeien invoeren. Een keurkoe voldoet in alle opzichten aan de raskenmerken, maar kan voor mindere nazaten zorgen. Een waardevolle fokkoe kan twee centimeter te klein zijn, maar wel zorgen voor goed nageslacht en zodoende een bijdrage leveren aan de instandhouding en verbetering van het ras.

CURSUS WAARD OM TE WETEN

De cursus 'Waard om te weten' is afgerond. Dit mooie initiatief van het Gebiedsplatform AV is georganiseerd door het Historisch Collectief Molenlanden. Ook wij als Boerderij & Erf AKV participeerden hier in, evenals enkele andere partners. Een goed voorbeeld van hoe je moet samenwerken. Centraal in deze cursus stond de geschiedenis van de streek, die voor de 30 deelnemers behandeld werd in acht lesochtenden.

Voor elk van de ochtenden was een docent en de cursus werd gegeven in een passende locatie. Voor de waterhuishouding was dat bijvoorbeeld Kinderdijk, voor de godsdienst de kerk van Goudriaan en voor de archeologie de tijdelijke verblijfplaats van de reconstructie van Trijntje, Museum De Koperen Knop.

Bij de cursusdag mobiliteit kwam ook de emigratie en het verschepen van koeien aan de orde.

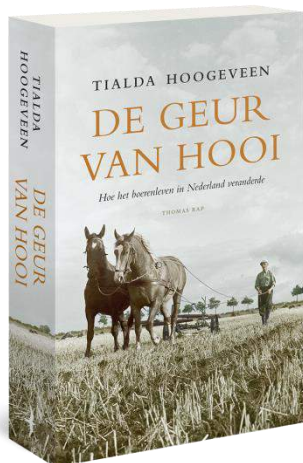
Bij Archeologie ging het ook over de eerste vestiging van boeren in onze streken.

Helaas moest de reeks worden onderbroken wegens het coronavirus. Daarom kon de afronding van de cursus pas plaatsvinden tijdens een aangepaste bijeenkomst op 4 juli jongstleden, in Noordeloos. Daarbij is aan alle aanwezige deelnemers door de heer mr. W. van Leussen, voormalig notaris, het deelnemerscertificaat uitgereikt.

Terugkijkend was het een zeer succesvolle cursus, die bij de deelnemers veel waardering kreeg. De variëteit in onderwerpen en de afwisselende docenten en locaties speelden hierbij zeker een positieve rol.

Al snel na openstelling van de mogelijkheid tot inschrijving werd duidelijk dat er veel belangstelling voor deelname zou zijn. Er is dan ook meteen een reservelijst aangelegd. De komende tijd wordt gebruikt om verder te evalueren en de cursus wat meer te verfijnen. Het is de bedoeling dat er in 2021 opnieuw een cursusreeks georganiseerd gaat worden. Dit is mede mogelijk door een vorig jaar ontvangen subsidie van de Gemeente Molenlanden. Meer informatie over volgende cursussen volgt later.

BOEKRECENSIE

paperback - € 19,99 - boekhandel

Melken, hooien, inkuilen, grasmaaien – ogenschijnlijk is er op het boerenbedrijf door de eeuwen heen weinig veranderd. In *De geur van hooi* vertelt journalist Tialda Hoogeveen aan de hand van het levensverhaal van Friese veeboer Siebe Peenstra (1923–2019) over de grote ontwikkelingen in de landbouw van de 20e eeuw. Aan de hand van één boerenleven laat Hoogeveen zien hoe zowel het ambacht als het boerenleven ingrijpend veranderden door de intrede van de melkmachine, de tractor en de intensivering van de landbouw. Niet alleen het boerenleven speelt een hoofdrol in het boek, het ingrijpend gewijzigde landschap komt ook onvermijdelijk aan bod. De herkenbare geluiden van destijds, het roepen van de grutto, tureluur en kievit, zijn nagenoeg uitgewist. *De geur van hooi* is een prachtig portret van een boerenleven, en daarmee van een eeuw boerengeschiedenis. Een goed en interessant boek!

EN TENSLOTTE

Tweemaal een oprijpad naar een boerderij: 'tel de zeven(tig) verschillen'.

herbestemming, restauratie, renovatie & nieuwbouw

Nieuwste 15 • 4223 PL Noordeloos • T 0183 96260 • info@lakerveld-noordeloos.nl
K.v.v. - Inschrijving 2007211 • Rabobank 31 1406 572 • IBAN NL34 8480 0301 0543 72 • BIC RABONL33

WWW.LAKERVELD-NOORDELOOS.NL

Herbestemming Maria Johanna Hoeve Noordeloos

- deskundig
- vertrouwd
- persoonlijk

Dé makelaardij van de Alblasserwaard

Doerpoortstraat 65a 3969 AD Oud-Alblas • 0184-691566 • info@koolvandenoren.nl

WWW.KOOLVANDENTOREN.NL

BOERDERIJ & ERF

alblasserwaard - krimpenerwaard - vijfheerenlanden

secretariaat: Sluis 57 2964 AT Groot-Amers

0184-661425 of 06-53759618

secretariaat@boerderijnerf.nl www.boerderijnerf.nl

REACTIE & SAMENSTELLING: Dick de Jong – 0622845889

TEKSTWERK & CO

